

Welzijnsprotocol Honden in AAS

VERENIGING AANBIEDERS
DIER EN ZORG

De volledige onderbouwing en bronvermelding van onderstaand welzijnsprotocol is beschreven in het document “Onderbouwing welzijnsprotocol honden in AAS”.

Versie 2.0, november 2025

Leeswijzer

Beste lezer,

Voor u ligt het welzijnsprotocol 'honden in de AAS'. Dit protocol is geschreven om het welzijn van honden te bewaken die ingezet worden binnen het werkveld van animal assisted services (AAS). Assistentiehonden, zoals geleidehonden of ADL-honden, zijn niet meegenomen in dit onderzoek. Voor meer informatie over deze doelgroep verwijzen wij u door naar de Nederlandse Assistentiehonden Branchevereniging (NAHB).

In dit protocol zijn er richtlijnen opgesteld aan de hand van de vijf domeinen van Mellor. Dit protocol begint bij het eerste domein, voeding; vervolgens wordt de thuis- en werkomgeving besproken. In het kopje gezondheid leest u meer over aandoeningen die de hond minder of niet geschikt maken. Ook leest u meer over de risico's van zoönosen en welke preventiemaatregelen daarvoor genomen kunnen worden. In hoofdstuk gedragsinteracties worden richtlijnen besproken die direct te maken hebben met de interventie. Vervolgens wordt er meer informatie gegeven over de mentale staat van de hond en welke gedragssignalen een hond kan geven en wat dat kan zeggen over de staat waarin de hond zich op dat moment bevindt.

Als laatste vindt u ook informatie over de eisen die gesteld kunnen worden aan de professional en de cliënt, zodat de interventie veilig kan plaatsvinden.

Dit protocol is onderbouwd met literatuur en meerdere expertinterviews. Voor dit onderzoek zijn drie professionals uit het AAS-werkveld, twee kynologische instructeurs en een dierenarts geïnterviewd.

De onderbouwing voor dit document is te vinden op onze website in het document 'onderbouwing welzijnsprotocol honden in AAS'.

Begrippenlijst	Animal-Assisted Services (AAS): doelgerichte en gestructureerde aanpak waarbij dieren bewust worden ingezet in de zorg, het onderwijs en maatschappelijke diensten met als doel het welzijn van mensen te bevorderen. AAS is een overkoepelende term binnen AAS valt Animal-Assisted Therapy (AAT), Animal-Assisted Education (AAE) en Animal-Assisted Activity (AAA) Handler: In dit document staat de handler voor de persoon die voor, tijdens en na de interventie verantwoordelijk is voor de hond. Dit kunnen meerdere personen zijn; in dat geval is het belangrijk dat er duidelijke afspraken worden gemaakt. In dit document wordt de handler ook wel de professional genoemd. Transmissieroute: De manier waarop een ziekte zich verspreidt (Ophorst & Ruis, 2014).
Randvoorwaarden	De organisatie of het bedrijf moet voldoen aan de Wet Dieren en Besluit Houders van Dieren Om te zorgen voor de veiligheid, het comfort en het fysieke en mentale welzijn van de hond moet er een professional zijn die deze behoeftes waarborgt. Dieren die ziek, drachtig, gewond of revaliderend zijn worden niet ingezet.
Voeding	
○ Geschikt dieet	Honden hebben behoefte aan een dieet dat dierlijke materialen bevat. De voeding van de hond moet worden aangepast aan het individu. Factoren die van invloed zijn, zijn: - Ras - Activiteit - Lichaamsgrootte - Gecastreerd of niet Tekorten of ophopingen van bepaalde voedingselementen kunnen zorgen voor gedragsveranderingen. Neem het dieet van de hond mee wanneer gedragsstoornissen zich voordoen. Het dieet van de hond moet kunnen voldoen aan zijn voedings-gedragsbehoeften. Dit zijn kauwen, bijten en likken.

	Giftige voeding Wees bewust van de voedingsmiddelen die giftig zijn voor honden. Rauw vlees Het voeren van rauw vlees kan het risico op zoönosen vergroten, omdat er gewerkt kan worden met een doelgroep met een kwetsbare gezondheid mag de hond dieet hebben dat rauwe voeding bevat.
Omgeving	
○ Acclimatisatie en gewenning	De hond moet voldoende tijd krijgen om zich aan te passen aan de nieuwe omgeving. Hoelang het duurt voordat de hond geacclimatiseerd is, verschilt per hond.
○ Thuisomgeving	De thuisomgeving van de hond moet een veilige en comfortabele plek zijn. De hond moet zich hier op zijn gemak voelen en kunnen ontspannen.
○ Werkomgeving	De hond moet zich altijd kunnen aanpassen aan de werkomgeving. Om ervoor te zorgen dat de hond zich op zijn gemak voelt, moet er rekening worden gehouden met de hoeveelheid menselijke interactie, verkeersdrukte, geluidsniveau of de instelling van het licht,
○ Rustplekken	Om het welzijn van de honden te waarborgen, moet er zowel tijdens als buiten werktijd een goede balans zijn tussen werk en ontspanning. Creëer een rustplek voor de hond. Deze rustplek moet in een rustige ruimte zonder afleiding worden geplaatst. Zorg dat de hond zich hierin kan terugtrekken, zodat hij kan herstellen. De hond moet de mogelijkheid hebben om te kunnen drinken bij zijn rustplek.
○ Temperatuur	De omgeving moet een comfortabele temperatuur voor de hond hebben. Welke temperaturen dit zijn verschilt per ras en individu. Pas op met hoge temperaturen, omdat dit een gezondheidsrisico kan vormen. Hoge temperaturen kunnen ervoor zorgen dat een hond niet meer in staat is zijn lichaamstemperatuur te reguleren.
○ Transport	Uit onderzoeken blijkt dat honden stressreacties laten zien wanneer zij vervoerd worden. Denk hierbij aan: - Blaffen of janken. - Onophoudelijk bewegen. - Springen tegen het raam. - Overmatig kwijlen.

	- Het likken van de bek (tongelen). De professional moet voldoende aandacht besteden aan de omstandigheden van het vervoer. Vermindering van stress kan optreden door gewenning en training. Het transport moet beperkt worden tot < 50 minuten. De stress van het transport moet worden meegenomen in de werkbelasting van de hond. Een hond mag nooit alleen achtergelaten worden in een stilstaand voertuig.
○ Hygiëne	Honden kunnen ziekteverwekkers bij zich dragen die ook mensen ziek kunnen maken (zoönosen). Om besmettingen te voorkomen is het belangrijk hygiënemaatregelen in acht te nemen. Maatregelen zoals: - Het regelmatig opruimen en reinigen van de omgeving waar de honden zich veel bevinden. - Opruimen van hondenpoep. - Eventuele ontlasting uit de vacht van de hond wassen. - Het wassen van de kleden en manden die gebruikt worden door de hond in een 60 graden was. - Laat activiteitenplaats vinden in een aparte ruimte waar geen eten bereid of genuttigd wordt. Wanneer er geen andere opties zijn, is het belangrijk dat de ruimte nadien schoongemaakt wordt. - Was de voeder- en drinkbakken met regelmaat. Bij voorkeur in een vaatwasser.
Gezondheid	
○ Belang van een gezonde hond	De hond moet één à twee keer per jaar volledig gecontroleerd worden door een gediplomeerde dierenarts. De honden moeten mentaal en fysiek gezond zijn. Aandoeningen of verwondingen hebben invloed op het gedrag van de hond en op de effectiviteit van de interventie. Honden met pijn kunnen zichzelf meer terugtrekken of leren dat aanrakingen leiden tot pijn. Pijn kan voor veranderingen in cognities zorgen, waardoor situaties sneller als stressvol worden gezien.

	Dit kan ervoor zorgen dat een hond defensief of agressief gedrag gaat vertonen. Een hond met pijn mag daarom niet worden ingezet.
○ Ziekten en aandoeningen	Wanneer een hond één of meer van deze aandoeningen heeft, volgt u het advies van de dierenarts of het verantwoord is om deze hond in te zetten. In de onderbouwing van dit document vindt u meer informatie over deze aandoeningen. - Heupdysplasie - Allergieën/atopie - EIC (exercise-induced collapse) - Epilepsie - Incontinentie - Brachycefale rassen (kortsnuiten) - Overgewicht
○ Zoönosen	Zoönosen zijn ziektes die van dier op de mens overdraagbaar zijn en andersom. In een zorgsetting is dit een extra risico, omdat er interactie plaatsvindt tussen dieren en mensen uit een risicogroep. Dit zijn - Kinderen. - Ouderen. - Zwangere vrouwen. - Mensen met een verminderd immuunsysteem. Honden kunnen ook reservoirs zijn. Dit houdt in dat ze besmet zijn met een zoönose, maar zelf geen symptomen vertonen. Een professional moet bekend zijn met deze zoönosen en de risico's die het met zich meebrengt. In de onderbouwing van dit document vindt u meer informatie over deze zoönosen. Zoönosen die kunnen voorkomen bij honden zijn: - Pasteurellosis - Leptospirose/ziekte van Weil - Salmonella - Campylobacter - Rabiës - Echinococcose - Lintworm - Toxocarose - Giardia - Dermatomyose (schimmelinfectie)

	- MRSA
○ Preventiemaatregelen	Preventiemaatregelen De belangrijkste maatregel tegen ziektes is het aanhouden van basishygiëne. Voor en na de interventie moeten de handen van alle deelnemende gewassen worden met water en zeep. Parasietbestrijding Controleer en behandel de hond maandelijks op parasieten. Dien ontwormingsmiddelen en vloobestrijdingsmiddelen toe. Vaccinaties Een volwassen hond moet elk jaar worden gevaccineerd voor de ziekte van Weil/Leptospirose Elke drie jaar moet de hond gevaccineerd worden tegen: • parvovirus • hondenziekte • de besmettelijke hondenziekte Daarnaast wordt het aanbevolen dat wanneer de hond vaak contact heeft met andere honden, hij ook gevaccineerd wordt tegen kennelhoest. Wanneer de hond naar het buitenland gaat, moet deze gevaccineerd worden tegen rabiës.
○ Temperatuur gebonden risico's	De optimale lichaamstemperatuur van een hond ligt tussen de 37-39°C. Temperaturen boven de 41°C kunnen leiden tot een hitteberoerte, waarna er allerlei complicaties kunnen optreden. Factoren die een hitteberoerte kunnen veroorzaken, zijn: - Een hete omgeving of een slecht geventileerde ruimte, zoals een stilstaand voertuig. - Fysieke inspanning (vooral op warme dagen). - Ras en lichaamsbouw (let op vachttype en lengte van de snuit). - Gezondheidstoestand (bijv. ouderdom of overgewicht). - Dehydratie.
○ Geslachtskenmerken	Er is geen voorkeur tussen mannelijke of vrouwelijke dieren; hetzelfde geldt voor intacte dieren of gecastreerde/gesteriliseerde dieren. Drachtige teven Teven die langer dan twee weken drachtig zijn en minder dan 13 weken geleden zijn bevallen,

	mogen ook niet worden ingezet. Loopsheid Een loopse hond mag niet worden ingezet.
Gedragsinteracties	
○ Interacties met mensen	Hoe er naar dieren gekeken wordt, verschilt binnen culturen en religies. Als handler kan het belangrijk zijn om deze culturele verschillen te kennen, zodat interventies hierop aangepast kunnen worden. Zoals dat honden onrein zijn in de islam.
○ Eigenschappen van een geschikte hond	Meer informatie over dit onderwerp vindt u in het document Selectiecriteria honden in AAS op onze website. De hond moet uitstekende sociale vaardigheden vertonen, zodat er geen zorgen zijn over de veiligheid. De honden moeten betrouwbaar, voorspelbaar en controleerbaar zijn. Daarnaast is een kalm temperament een belangrijk aspect voor het selecteren van de hond. De hond moet plezier beleven aan de interactie met bekende en onbekende mensen. De eigenschappen en het karakter van de hond moeten passend zijn bij de interventies die met de hond gedaan worden. Testen van de hond Voordat een hond wordt ingezet binnen dierondersteunde services, moet de hond beoordeeld worden op zijn karakter en geschiktheid. Onze voorkeur gaat uit naar de PADA, omdat deze test wetenschappelijk onderbouwd is. De hond moet worden ingezet volgens het advies van de uitkomst van de test.
○ Training	De hond moet basiscommando's kunnen opvolgen, zoals zit, los, blijf of af. Wanneer een hond getraind wordt, moet er vooral getraind worden door middel van positieve bekrachtiging.
○ Eigenschappen van de interventie	Duur en intensiviteit Er moet een goede balans zijn tussen de duur en intensiteit van de sessies, waarbij de behoeften van de hond centraal staan. Factoren die de intensiviteit kunnen beïnvloeden zijn: - Tijdstip van de dag - Frequentie van de sessies - Duur van de activiteit - Omgevingsprikkels (felheid van het licht, geluidsniveau, drukte in de ruimte) - De hoeveelheid nieuwe/spannende

	dingen die de hond meemaakt. Een interventie mag ongeveer een uur duren; echter, dit verandert wanneer de sessie intensiever wordt. Deze sessie moet worden beperkt tot 30 minuten. Daarentegen kan een lichte interventie tot twee uur duren, mits er korte pauzes tussendoor worden gehouden. Frequentie Het wordt aanbevolen de hond maximaal twee keer per week in te zetten en niet meer dan drie keer per dag. Deze richtlijnen staan niet vast, omdat dit kan verschuiven aan de hand van de intensiviteit van de interventies. Wanneer een hond te vaak ingezet wordt, zal het enthousiasme verliezen. De handler moet hierin de signalen van de hond volgen. Pauzes en herstel Het wordt aangeraden om de hond regelmatig een kleine pauze te geven in de interventie, in plaats van te wachten tot de hond beginnende signalen laat zien. De duur van deze pauze is afhankelijk van de omstandigheden en de hond. Wanneer er een stressvolle situatie plaatsvindt of wanneer een hond tekenen van vermoeidheid of ongemak vertoont, moet de hond rust krijgen tot hij volledig hersteld is. Hiervoor is het nodig dat de handler de hond en zijn signalen kent. Een hond moet zich tijdens een pauze kunnen terugtrekken en moet toegang hebben tot water. Nadat een hond stresssignalen heeft vertoond en chronisch hiervan last lijkt te hebben, is het van belang om de hond verschillende dagen te laten rusten, zodat hij kan herstellen van de stress. Keuzevrijheid van de interventie De hond moet in de sessies de keuzevrijheid hebben hoe te reageren op situaties. Het wordt daarom aanbevolen te werken zonder riem of lijn. Stressoren in de interventie De hond mag niet worden aangekleed. Vermijd speelgoed of spellen waar veel harde geluiden bij komen kijken of onverwachte, snelle bewegingen. Bescherm de hond tegen ongewenste, ruige of intimiderende aandacht.
--	--

○ AAE (animal-assisted education)	Wanneer de hond op een school wordt ingezet, moet er een handler aanwezig zijn die het welzijn van de hond beschermt en signalen observeert. Er moeten duidelijke afspraken worden gemaakt wie verantwoordelijk is voor de hond in de vakanties en weekenden. Het is belangrijk om af te vragen of de hond een leven kan leiden met zowel een positieve mentale als een fysieke gezondheid
○ Stoppen met de interventie	Een interventie dient altijd onmiddellijk te worden beëindigd als de veiligheid, gezondheid of het welzijn van de hond of cliënt in gevaar komt.
○ Voor en na de interventie	De hond moet voor de interventie worden uitgelaten. Na de sessie moet de hond een moment van rust en ontspanning krijgen. Dit kan ook in de vorm van fysieke of denkspellen. Houd rekening met het natuurlijke activiteitenpatroon van de hond, zodat er een consistente routine gehouden kan worden.
○ Interacties met de omgeving	Geef de hond verschillende manieren van verrijking, omdat verrijking bij dieren kan leiden tot een verbeterd welzijn, zoals een vermindering van stress en verbeterde cognitieve functies. Verrijking kan op verschillende manieren gegeven worden, denk aan: - Geuren - Geluiden - Speur- of denkspellen - Spelen met andere honden/mensen - Nieuwe dingen ontdekken Laat een hond spelen met andere honden; deze vorm van verrijking blijkt erg effectief te zijn.
Mentale staat	
○ Herkennen van gedragingen	Het gedrag van dieren hangt sterk samen met de mentale toestand van het dier. Het gedrag van een dier kan ons inzicht geven in het emotionele welzijn van een dier.
○ Stress	Honden kunnen stress op verschillende manieren uiten. Stressgedragingen worden vertoond om zichzelf of anderen te kalmeren. Wanneer dit niet gebeurt, kan de hond agressief gedrag vertonen. In de bijlage onderaan de tabel vindt u de stressladder van honden met de bijbehorende

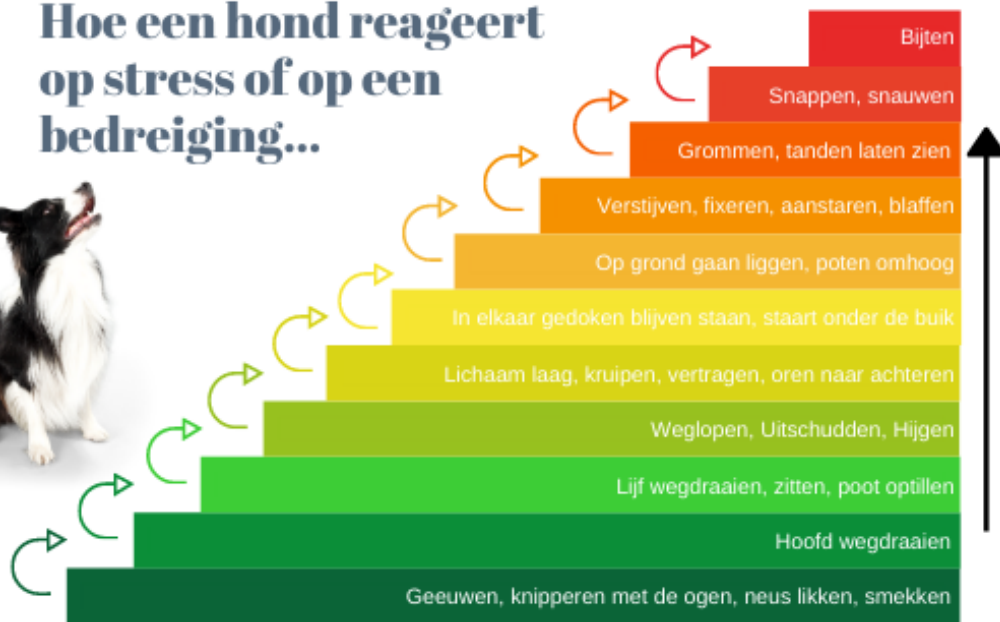
	gedragingen. Hoe en wanneer een hond stress vertoont, verschilt per individu. Het is daarom van belang dat de handler de hond goed kent en zijn signalen juist kan inschatten. Het negeren van stresssignalen kan ervoor zorgen dat de hond sneller duidelijkere signalen gaat geven, zoals grommen. Handel daarom ook adequaat naar de vroege signalen van stress. Creëer voorspelbare en consistente routines. Noteer observaties en gedragspatronen om zo sneller stressniveaus te herkennen. Deze observaties geven daarnaast de mogelijkheid om veranderingen in gedrag op te merken. Zo kan chronische stress eerder opgemerkt worden of juist worden voorkomen.
○ Pijn	Signalen die kunnen wijzen op pijn zijn: - Veranderingen in de manier van lopen. - Andere houding, gekromd, lage achterkant of een andere houding in zijn staart. - Problemen met de verzorging van de vacht. - Samentrekkende huid/ vacht. - Veranderingen in de prestatievermogen. - Gedragsveranderingen (meer agressie). - Toegenomen angst, hogere geluidsgevoeligheid. - Veranderingen in dagelijkse activiteiten. - Pootjes likken na een wandeling. - Niet willen wandelen.
De professional	
○ Verantwoordelijkheden tegenover de hond	Er zou altijd een professional moeten zijn die de eindverantwoordelijkheid neemt voor het welzijn en de veiligheid van mens en dier. De professional is verantwoordelijk voor goede zorg en huisvesting gedurende het gehele jaar. De professional heeft een plan liggen met wat er met de dieren gebeurt wanneer zij niet (meer) geschikt zijn om te werken. In dit plan moet duidelijk zijn wanneer een dier niet meer geschikt is en hoe het pensioen eruit zal zien. De professional zou alleen met dieren moeten werken waarvan hij of zij kennis heeft over: - Risico's en transmissie van zoönosen

	- Herkennen van pijn, stress en ongemakken - Het juist handelen bij gezondheidsproblemen - De welzijnsbehoeftes van honden - De relatie tussen gedrag en fysiologische processen. Het is de verantwoordelijkheid van de professional om het dier uit stressvolle situaties te halen. Ter vermindering van stress bij de hond moet er altijd tijdens interventies een persoon aanwezig zijn die voor het dier vertrouwd is. Voor het managen van een interventie zou het advies van een deskundige op het gebied van honden en hun gedrag in overweging kunnen worden genomen.
○ Verantwoordelijkheden tegenover de cliënt	De professional moet begrijpen wat de behoeftes zijn van de doelgroep waarmee gewerkt gaat worden. Er moet altijd iemand aanwezig zijn die een cursus of opleiding heeft gedaan voor de zorg van de cliënt. De professional moet op de hoogte zijn van eventuele allergieën bij cliënten. Om het welzijn en de veiligheid te waarborgen, zou er altijd supervisie moeten zijn als een cliënt samen is met een dier. In de ideale situatie wordt een interventie begeleid door meerdere mensen. Zo kan de professional het welzijn van de hond bewaken, terwijl er ook begeleiding is voor de cliënt. Wanneer een dier overlijdt of met pensioen gaat, dient dit - in dien mogelijk - met de cliënt te worden besproken.
De cliënt	
○ De interventie	Een interventie dient alleen te worden uitgevoerd wanneer dit iets voor de cliënt betekent. Er moet kritisch worden gekeken of het inzetten van een dier de beste optie is. De interventie moet aansluiten bij de behoeftes van de cliënt en bij de behoeftes en natuurlijke gedragingen van de hond Aan het begin van de interventie moeten op passend niveau de natuurlijke behoeftes en gedragingen worden uitgelegd aan de cliënt.

	Zodat de cliënten weten hoe ze een hond moeten benaderen. Ook zijn de cliënten zo voorbereid dat de hond eventueel weg kan lopen voor een rustmoment
○ Geschiktheid van de cliënt	Niet elke cliënt is even geschikt om deel te nemen aan een interventie met honden. De professional moet met de verzorgers, ouders en/of leerkrachten en in dien mogelijk met de cliënt zelf afstemmen in hoeverre de cliënt geschikt is voor de interventie. Cliënten met een geschiedenis van dierenmishandeling of ruwe omgang met dieren zouden niet moeten worden betrokken bij de interventie. Cliënten die besmet zijn met een zoönose mogen niet worden betrokken bij een interventie. Overwegingen om de geschiktheid van de cliënt te bepalen zijn: - De kans op onverwachte bewegingen en/of (luide) geluiden. - Allergieën. - Gedragsproblemen. - Alcohol- en drugsgebruik. - Het vermogen om te leren en aanwijzingen op te volgen. - Psychische aandoeningen waarbij de cliënt niet meer bewust is van zijn omgeving. - Cliënten met een risico op het krijgen van een zoönose ○ Kinderen ○ Ouderen ○ Zwangere vrouwen ○ Mensen met een verzwakt immuunsysteem Of een cliënt geschikt is, hangt af van de ernst van het risico en de opstelling van de interventie.
Bijlagen <i>Figuur 1</i> <i>Hoe een hond reageert op stress of op een bedreiging</i>	

Hoe een hond reageert op stress of op een bedreiging...

Noot. Gemaakt door: Happy Dog Academy, 2023, stresslader honden. <https://happydogacademy.nl/stress-bij-honden-herken-je-hond-zijn-stresssignalen/>

